

IV

(Informācija)

EIROPAS SAVIENĪBAS IESTĀŽU UN STRUKTŪRU SNIEGTA INFORMĀCIJA

PADOME

Atjauninātas Eiropas Savienības pamatnostādnes par starptautisko humanitāro tiesību (SHT) ievērošanas veicināšanu

(2009/C 303/06)

I. MĒRĶIS

1. Šo pamatnostādņu mērķis ir izstrādāt operatīvus instrumentus Eiropas Savienībai un tās iestādēm un struktūrām, lai veicinātu starptautisko humanitāro tiesību (SHT) ievērošanu. Tajās ir uzsvērtas Eiropas Savienības apņēmība veicināt to ievērošanu redzami un sistemātiski. Pamatnostādnes ir adresētas visiem, kas darbojas saskaņā ar Eiropas Savienības programmu tiktāl, ciktāl attiecīgie jautājumi ir to atbildībā un kompetencē. Ar tām papildina pamatnostādnes un citas kopējās nostājas, kas ES jau pieņemtas saistībā ar tādiem jautājumiem kā cilvēktiesības, spīdzināšana un civiliedzīvotāju aizsardzība ⁽¹⁾.
2. Šīs pamatnostādnes atbilst ES un tās dalībvalstu saistībām starptautisko humanitāro tiesību (SHT) jomā, un to mērķis ir panākt, lai arī trešās valstis un attiecīgos gadījumos – arī nevalstiskie pārstāvji, kas darbojas trešās valstīs, ievērotu SHT. Lai arī šīs pašas saistības attiecas uz ES un tās dalībvalstu veiktajiem pasākumiem, lai panāktu SHT ievērošanu to rīcībā un to militāro spēku rīcībā, šie pasākumi nav ietverti šajās pamatnostādnēs ⁽²⁾.

II. STARPTAUTISKĀS HUMANITĀRĀS TIESĪBAS (SHT)

Ievads

3. Eiropas Savienība ir dibināta, pamatojoties uz principiem, kas respektē brīvību, demokrātiju, cilvēktiesības, pamatbrī-

vības un tiesiskumu. Tajā ietverts arī mērķis veicināt SHT ievērošanu.

4. SHT – kas pazīstamas arī kā bruņota konflikta tiesības vai kara tiesības – mērķis ir mazināt bruņota konflikta sekas, aizsargājot tos, kuri šādos konfliktos nepiedalās vai vairs nepiedalās, un regulēt karadarbības līdzekļus un metodes.
5. Valstīm ir pienākums ievērot SHT noteikumus, kas tām ir saistoši ar līgumu vai kas veido daļu no starptautiskajām paražu tiesībām. Tās var piemērot arī nevalstiski dalībnieki. Šādi ievērošanai ir starptautiska mēroga nozīme. Turklāt Starptautisko humanitāro tiesību pārkāpumu radītās ciešanas un posts pēckonfliktu risinājumus padara grūtākus. Tādēļ pastāv gan politiska, gan humāna interese uzlabot SHT ievērošanu visā pasaulē.

SHT attīstība un avoti

6. SHT noteikumi ir mainījušies sakarā ar nepieciešamību līdzsvarot militārās vajadzības un bažas par humānajiem aspektiem. SHT ir noteikumi, ar kuriem mēģina aizsargāt personas, kuras tieši nepiedalās vai vairs nepiedalās karadarbībā – piemēram, civiliedzīvotājus, kara gūstekņus un citus

⁽¹⁾ Skatīt ES pamatnostādnes cilvēktiesību dialogu jautājumos (apstiprinātas Padomē 2001. gada 13. decembrī, atjauninātas 2009. gada 19. janvārī); ES politikas pamatnostādnes attiecībā uz trešām valstīm par spīdzināšanu un sodīšanas veidiem (apstiprinātas Padomē 2001. gada 9. aprīlī, atjauninātas 2008. gada 29. aprīlī); ES pamatnostādnes par bērniem un bruņotiem konfliktiem (apstiprinātas Padomē 2003. gada 8. decembrī, atjauninātas 2008. gada 17. jūnijā); ES pamatnostādnes par bērnu tiesību veicināšanu un aizsardzību (apstiprinātas Padomē 2007. gada 10. decembrī); Pamatnostādnes par vardarbību pret sievietēm un meitenēm un sieviešu visāda veida diskriminācijas apkarošanu (apstiprinātas Padomē 2008. gada 8. decembrī) un Padomes Kopējā nostāja 2003/444/KĀDP (2003. gada 16. jūnijs) par Starptautisko Krimināltiesu (OV L 150, 18.6.2003, 67. lpp).

⁽²⁾ Visas ES dalībvalstis ir Ženēvas konvenciju un to papildu protokolu līgumslēdzējas puses un tādējādi tām ir pienākums ievērot šos noteikumus.

aizturētos, un ievainotos un slimos –, kā arī ierobežot karadarbības līdzekļus un metodes, tostarp taktiku un ieročus, lai izvairītos no nevajadzīgām ciešanām un posta.

7. Līdzīgi kā citām starptautisko tiesību daļām SHT ir divi galvenie avoti: starptautiskās konvencijas (līgumi) un starptautiskās paražu tiesības. Starptautiskās paražu tiesības veido valstu prakse, ko tās pieņem sev kā saistošas. Juridiski lēmumi un vadošo amatpersonu rakstiski iesniegumi ir papildu līdzekļi tiesību izstrādē.

8. Galvenās SHT konvencijas ir uzskaitītas šo pamatnostādņu pielikumā. Svarīgākās no tām ir – 1907. gada Hāgas konvenciju noteikumi, četras 1949. gada Ženēvas konvencijas un to 1977. gada papildprotokoli. Hāgas konvencija un vairums Ženēvas konvenciju noteikumu un 1977. gada papildprotokolu vispārīgi atzīti par paražu tiesībām.

Piemērošanas joma

9. SHT piemēro jebkuriem bruņotiem konfliktiem, gan starptautiskiem, gan nestarptautiskiem un neatkarīgi no konflikta izcelsmes. Tāpat tās piemēro okupācijas situācijām, kas radušās no bruņota konflikta. Uz bruņotiem konfliktiem, kas notiek valstu starpā, un uz nestarptautiskiem (jeb iekšējiem) bruņotiem konfliktiem, kas notiek vienā valstī, attiecas dažādi tiesiskie režīmi.

10. Jautājums par to, vai situāciju var novērtēt kā bruņotu konfliktu un vai tas ir starptautisks vai nestarptautisks bruņots konflikts, ir gan faktiskais, gan juridisks, un atbildes uz to ir atkarīgas no vairākiem faktoriem. Vienmēr būtu jāmeklē atbilstīgas tiesiskas norādes, kā arī pienācīga informācija par konkrēto situāciju, mēģinot noteikt, vai situācija ir vērtējama kā bruņots konflikts un tādējādi – vai ir piemērojamas starptautiskās humanitārās tiesības.

11. Līguma noteikumi par starptautiskiem bruņotiem konfliktiem ir aprakstīti sīkāk un daudzpusīgāk. Uz nestarptautiskiem bruņotiem konfliktiem attiecas 3. panta noteikumi, kas ir kopīgi Ženēvas konvencijām, un gadījumos, kad iesaistītā valsts ir līgumslēdzēja puse – 1977. gada II papildprotokola noteikumi. Starptautisko paražu tiesību noteikumus piemēro gan starptautiskiem, gan iekšējiem bruņotiem konfliktiem, tomēr starp šiem diviem režīmiem pastāv atšķirības.

Starptautiskās cilvēktiesības un SHT

12. Ir svarīgi izšķirt starptautiskās cilvēktiesības un SHT. Tās ir skaidri noteiktas likumiskas struktūras un, lai arī abu galve-

nais mērķis ir aizsargāt individuus, tās ir būtiski atšķirīgas. SHT konkrēti piemēro bruņotu konfliktu gadījumā un okupācijas gadījumā. Turpretī cilvēktiesības attiecīgās valsts jurisdikcijā ir piemērojamas visiem miera laikā, kā arī bruņota konflikta laikā. Tādējādi būdami atšķirīgi, abi tiesību aktu kopumi var būt piemērojami konkrētai situācijai un tādēļ reizēm ir jāapsver to savstarpējā attiecība. Tomēr šajās pamatnostādnēs nav aplūkotas cilvēktiesības.

Individuāla atbildība

13. Atsevišķi SHT pārkāpumi tiek uzskatīti par kara noziegumiem. Kara noziegumi var rasties tādos pašos apstākļos kā genocīds un noziegumi pret cilvēci, tomēr genocīds un noziegumi pret cilvēci, atšķirībā no kara noziegumiem, nav saistīti ar bruņota konflikta esamību.

14. Individuāli ir personiska atbildība par kara noziegumiem. Valstīm saskaņā ar to valsts tiesību aktiem ir jānodrošina, ka aizdomās turētos nodod to attiecīgās valsts tiesai vai nodod tiesāšanai tiesās citā valstī vai starptautiskā krimināltiesā, piemēram, Starptautiskajā Krimināltiesā⁽³⁾.

III. DARBĪBAS PAMATNOSTĀDNES

A. ZIŅOŠANA, IZVĒRTĒŠANA UN IETEIKUMI PAR RĪCĪBU

15. Šajā pozīcijā ietilpst šādi pasākumi:

- a) Lai nodrošinātu pasākumu efektivitāti, savlaicīgi jāidentificē situācijas, kurās piemērojamas SHT. Atbildīgām ES struktūrām, tostarp attiecīgām Padomes darba grupām, būtu jāuzrauga savu atbildības jomu situācijas, kur piemērojamas SHT, attiecīgos gadījumos izmantojot padomus par SHT un to piemērošanu. Attiecīgos gadījumos tām būtu jāidentificē un jāiesaka pasākumi, kas veicinātu atbilstību SHT saskaņā ar šīm pamatnostādnēm. Attiecīgos gadījumos būtu jāapsver iespēja konsultēties un apmainīties ar informāciju ar kompetentiem partneriem, tostarp SSKK un citām nozīmīgām organizācijām, kā, piemēram, ANO un reģionālām organizācijām. Attiecīgos gadījumos būtu arī jāapsver iespēja izmantot saskaņā ar 1949. gada Ženēvas konvencijai pievienotā I papildprotokola 90. pantu dibinātā

⁽³⁾ Skatīt Savienības Kopējo nostāju par SKT (2003/444/KĀDP) un ES Rīcības plānu par SKT. Skatīt arī Lēmumu 2002/494/TI (2002. gada 13. jūnijs), ar ko Padome izveido Eiropas sakaru punktu tīklu attiecībā uz personām, kas atbildīgas par genocīdu, noziegumiem pret cilvēci un kara noziegumiem; Pamatlēmumu 2002/584/TI (2002. gada 13. jūnijs) par Eiropas apcietināšanas orderi un par procedūrām starp dalībvalstīm; Lēmumu 2003/355/TI (2003. gada 8. maijs) par genocīda, noziegumu pret cilvēci un kara noziegumu izmeklēšanu un saukšanu pie atbildības par tiem; Padomes Lēmumu 2006/313/KĀDP (2006. gada 10. aprīlis), lai noslēgtu Nolīgumu starp Starptautisko krimināltiesu un Eiropas Savienību par sadarbību un palīdzības sniegšanu, OV L 115, 28.4.2006., 49. lpp.

Starptautiskās Humanitārās faktu meklēšanas komisijas (IHFFC) pakalpojumus, kas var palīdzēt veicināt SHT ievērošanu, piedāvājot savus izmeklēšanas resursus un labās administratīvās funkcijas.

b) Ja nepieciešams, ES misiju vadītājiem un attiecīgiem ES pārstāvjiem, tostarp ES civilo operāciju misiju vadītājiem, ES militāriem komandieriem un ES īpašiem pārstāvjiem būtu jāietver SHT situācijas analīze savos ziņojumos par attiecīgo valsti vai konfliktu. Īpaša uzmanība būtu jāpievērš informācijai, kas norāda uz iespējamiem nopietniem SHT pārkāpumiem. Ja iespējams, šādos ziņojumos būtu jāiekļauj arī tādu iespējamu pasākumu analīze, ko veiktu ES, kā arī ieteikumi par tiem.

c) ES sanāksmju dokumentos attiecīgos gadījumos būtu jāiekļauj SHT piemērošanas analīze, un dalībvalstīm, kas piedalās šajās sanāksmēs, būtu jānodrošina, ka tās var pēc vajadzības izmantot padomus par apspriežamajiem SHT jautājumiem. Situācijā, kad ir jūtama bruņota konflikta tuvošanās, Padomes Starptautisko tiesību darba grupa (COJUR), kā arī citas attiecīgās darba grupas būtu par to jāinformē. Ja ir vajadzīgs un iespējams, COJUR varētu dot uzdevumu attiecīgajām ES struktūrām iesniegt ierosinājumus par ES turpmāku rīcību.

B. ES PIEEJAMIE RĪCĪBAS INSTRUMENTI ATTIECĪBĀS AR TREŠĀM VALSTĪM

16. ES rīcībā ir dažādi instrumenti. Tie ir šādi, bet ne tikai:

a) politiskais dialogs. Attiecīgos gadījumos dialogā ar trešām valstīm būtu jāiesaista jautājums par SHT ievērošanu. Tas ir jo īpaši svarīgi saistībā ar pašreizējiem bruņotiem konfliktiem, kuros ir ziņots par plašiem SHT pārkāpumiem. Tomēr ES arī miera laikā būtu jāaicina valstis, kas to vēl nav izdarījušas, pievienoties nozīmīgiem SHT instrumentiem un tos pilnībā īstenot, kā, piemēram, 1977. gada papildprotokolos un SKT statūtiem. Pilnīga īstenošana nozīmē jebkādu nepieciešamo īstenošanas tiesību aktu stāšanos spēkā un attiecīgu SHT personāla mācīšanu;

b) vispārēji oficiāli paziņojumi. Oficiālos paziņojumos par SHT Eiropas Savienībai būtu pēc iespējas jāuzsver, cik svarīgi ir nodrošināt SHT ievērošanu;

c) demarši un/vai oficiāli paziņojumi par konkrētiem konfliktiem. Kad tiek ziņots par SHT pārkāpumiem, ES būtu jāapsver iespēja sagatavot demaršu vai izplatīt publisku paziņojumu, kurā attiecīgi būtu nosodīta šāda rīcība un pieprasīts, lai puses pildītu savas SHT saistības un veiktu efektīvus pasākumus, lai novērstu turpmākus pārkāpumus;

d) ierobežojoši pasākumi/sankcijas. Ierobežojošu pasākumu (sankciju) izmantošana var būt efektīvs veids, kā veicināt SHT ievērošanu. Būtu jāapsver šādu pasākumu piemērošana valsts vai nevalstiskām konfliktā iesaistītām pusēm, kā arī personām, ja šie pasākumi ir piemēroti un atbilst starptautiskajām tiesībām;

e) sadarbība ar citām starptautiskām struktūrām. Attiecīgos gadījumos ES būtu jāsadarbības ar ANO un piemērotām reģionālām organizācijām, lai veicinātu SHT ievērošanu. Attiecīgos gadījumos ES dalībvalstīm būtu arī jācenšas sasniegt šo mērķi, darbojoties kā pārstāvēm citās organizācijās, tostarp Apvienoto Nāciju Organizācijā. Starptautiskajai Sarkanā Krusta komitejai (SSKK) ir uz līgumiem balstīta, atzīta un jau sen iedibināta nozīme kā neitrālai, neatkarīgai humanitārās palīdzības organizācijai, kas veicina SHT ievērošanu;

f) krīzes pārvarēšanas operācijas. Attiecīgos gadījumos, izstrādājot ES krīzes pārvarēšanas operāciju pilnvaras, būtu jāapsver, cik liela nozīme ir tādai SHT pārkāpumu novēršanai un mazināšanai, ko veic trešās personas. Attiecīgos gadījumos tā var būt informācijas ievākšana, kas var noderēt SKT ⁽⁴⁾ vai citā kara noziegumu izmeklēšanā;

g) individuālā atbildība. Lai arī pēckonflikta situācijās dažkārt var būt grūti panākt līdzsvaru starp vispārējo mērķi nodibināt mieru un nepieciešamību izskaust nesošāmiņu, Eiropas Savienībai būtu jānodrošina, ka kara noziegumi nepaliek nesodīti. Lai panāktu preventīvu efektu bruņota konflikta laikā, sodīšanai par kara noziegumiem būtu jābūt redzamai un, ja iespējams, tā būtu jāveic valstī, kurā šie pārkāpumi izdarīti. ES tādēļ būtu jāmudina trešās valstis īstenot valsts tiesību aktus krimināltiesību jomā, lai sodītu SHT pārkāpumus. Šajā sakarā arī ES atbalstam SKT un pasākumiem kara noziedznieku kriminālvajāšanai būtu jābūt redzamiem;

⁽⁴⁾ Skatīt iepriekš 3. zemsvītras piezīmē minēto Nolīgumu starp Starptautisko krimināltiesu un Eiropas Savienību par sadarbību un palīdzības sniegšanu.

h) mācības. Ir nepieciešamas SHT mācības, lai nodrošinātu SHT ievērošanu bruņota konflikta laikā. Mācības un izglītošana jāveic arī miera laikā. Tas attiecas uz visiem iedzīvotājiem, lai gan īpaša vērība būtu jāpievērš attiecīgām grupām, piemēram, tiesībaizsardzības darbiniekiem. Uz militārā personāla mācībām attiecas papildu saistības. ES būtu jāapsver iespēja nodrošināt vai finansēt SHT mācības un izglītošanu trešās valstīs, tostarp

saskaņā ar plašākām programmām, kuru mērķis ir veicināt tiesiskumu;

i) ieroču eksports. Padomes Kopējā nostājā 2008/944/KĀDP, ar ko izveido kopīgus noteikumus, kas reglamentē militāru tehnoloģiju un ekipējuma eksporta kontroli⁽⁵⁾, ir noteikts, ka pirms eksporta atļaujas piešķiršanas būtu jāizskata importējošās valsts atbilstība SHT.

⁽⁵⁾ Padomes Kopējā nostāja 2008/944/KĀDP (2008. gada 8. decembris), ar ko izveido kopīgus noteikumus, kas reglamentē militāru tehnoloģiju un ekipējuma eksporta kontroli, OV L 335, 13.12.2008., 99. lpp. Ar šo kopējo nostāju aizstāj Padomes 1998. gada 8. jūnijā pieņemto Eiropas Savienības Rīcības kodeksu attiecībā uz ieroču eksportu.

PIELIKUMS

**GALVENIE JURIDISKIE INSTRUMENTI STARPTAUTISKO HUMANITĀRO TIESĪBU JOMĀ UN CITI
ATTIECĪGI JURIDISKI INSTRUMENTI**

- 1907. gada IV Hāgas konvencija par kara likumu un paražu ievērošanu
- Konvencijas pielikums – Noteikumi par kara likumu un paražu ievērošanu
- 1925. gada Protokols par aizliegumu izmantot smacējošas, indīgas vai citas gāzes un bakterioloģiskas metodes karā
- 1949. gada Ženēvas konvencija par sauszemes kara spēku ievainoto un slimo stāvokļa uzlabošanu
- 1949. gada II Ženēvas konvencija par jūras kara spēku sastāvā esošo ievainoto, slimo un kuģu katastrofās cietušo personu stāvokļa uzlabošanu
- 1949. gada III Ženēvas konvencija par attieksmi pret kara gūstekņiem
- 1949. gada IV Ženēvas konvencija par civiliedzīvotāju aizsardzību kara laikā
- 1977. gada I Papildprotokols 1949. gada 12. augusta Ženēvas konvencijai par starptautisku bruņotu konfliktu upuru aizsardzību
- 1977. gada II Papildprotokols 1949. gada 12. augusta Ženēvas konvencijai par nestarptautisku bruņotu konfliktu upuru aizsardzību
- 1954. gada Hāgas konvencija par kultūras mantojuma aizsardzību bruņota konflikta gadījumā
- Noteikumi par Konvencijas par kultūras mantojuma aizsardzību bruņota konflikta gadījumā izpildi
- 1954. gada Pirmais Hāgas protokols par kultūras mantojuma aizsardzību bruņota konflikta gadījumā
- 1999. gada Otrais Hāgas protokols par kultūras mantojuma aizsardzību bruņota konflikta gadījumā
- 1972. gada Konvencija par aizliegumu izstrādāt, ražot un glabāt bakterioloģiskus (bioloģiskus) un toksiskus ieročus un par to iznīcināšanu
- 1980. gada ANO Konvencija par noteiktu to konvencionālo ieroču izmantošanas aizliegšanu vai ierobežošanu, ko var uzskatīt par pārmērīgi traumējošiem vai par tādiem, kuru iedarbība ir neprognozējama
- 1980. gada I Protokols par neatklājamiem sprāgstvielu fragmentiem
- 1980. gada II Protokols par mīnu, slēpto mīnu un citu ierīču izmantošanas aizliegšanu vai ierobežošanu
- 1996. gada II Protokols par mīnu, slēpto mīnu un citu ierīču izmantošanas aizliegšanu vai ierobežošanu
- 1980. gada II Protokols par degbumbu izmantošanas aizliegšanu vai ierobežošanu
- 1995. gada IV Protokols par apžilbinošiem lāzera ieročiem
- 2003. gada V Protokols par sprādzienbīstamām kara paliekām
- 1993. gada Konvencija par aizliegumu izstrādāt, ražot, glabāt un izmantot ķīmiskos ieročus un par to iznīcināšanu
- 1997. gada Otavas konvencija par kājnieku mīnu izmantošanas, glabāšanas, ražošanas un pārvietošanas aizliegšanu un to iznīcināšanu

-
- 1993. gada statūti Starptautiskajam Tribūnālam lietas ierosināšanai pret personām, kuras ir atbildīgas par nopietniem starptautisko humanitāro tiesību pārkāpumiem, kas veikti bijušās Dienvidslāvijas teritorijā kopš 1991. gada
 - 1994. gada Starptautiskā Tribūnāla statūti ar grozījumiem par lietas ierosināšanu pret personām, kuras ir atbildīgas par nopietniem starptautisko humanitāro tiesību pārkāpumiem, kas veikti Ruandas teritorijā, un Ruandas pilsoņiem, kas ir atbildīgi par genocīdu, kā arī citiem šādiem pārkāpumiem, kas izdarīti kaimiņvalstīs, no 1994. gada 1. janvāra līdz 1994. gada 31. decembrim
 - 1998. gada Romas Starptautiskās Krimināltiesas statūti
 - 1949. gada 12. augusta Ženēvas konvenciju 2005. gada Papildprotokols par papildu atšķirības emblēmas apstiprināšanu (III protokols)
 - 2008. gada Starptautiskā konvencija par kasešu munīcijas aizliegumu
-